

Asia: VN/13139/2025

Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi omaishoidon tuesta annetun lain ja perhehoitolain muuttamisesta

Lausunnonantajan lausunto

1. Lausunnonantajan organisaatio

Järjestö

2. Kannatatteko luvussa 3 ehdotettua tavoitetta omaishoidon tuen vähimmäispalkkion korottamisesta?

Kyllä

3. Voitte halutessanne esittää huomioita ja perustella kantanne kohtaan 2:

Omaishoitajaliitto ry kannattaa vähimmäispalkkion korottamista. Korotuksella on merkitystä monelle pienituloiselle omaishoitajalle.

Asian ja muiden lakien valmistelussa on kuitenkin otettava huomioon, että omaishoidon tukea ei ole ajateltu toimeentuloa turvaamaan ja että monet sosiaaliturvan muut jo toteutetut muutokset sekä heikennykset ovat saattaneet vähentää omaishoitoperheiden käytettävissä olevia kuukausittaisia tuloja merkittävästi.

Tällä hetkellä lausuntokierroksella on myös toimeentulotuen kokonaisuudistus, jonka osana esitetään, että perustoimentulotuen ansiotulovähennys poistuisi käytöstä kaikilta muilta kuin alle 18-vuotialta. (Toimeentulotukea koskevassa hallituksen esityksessä lukee näin: ” Perustoimeentulotuen ansiotulovähennys, jonka suuruus on voimassa olevassa laissa 150 euroa kuukaudessa, poistettaisiin muiden kuin alle 18-vuotiaiden osalta. Myös vähäisiksi katsottavat muut tulot ja avustukset otettaisiin jatkossa huomioon täysimääräisesti muiden kuin alle 18- vuotiaiden osalta.”)

Vaikka tämän ns. omaishoitolakia koskevan esityksen tarkoituksena on nostaa alinta omaishoidon palkkiota noin 45 eurolla (jos indeksikorotus jätetty huomiotta, 58 euroa indeksikorotukset huomioiden), tarkoittaa toimeentulotuen ehtojen muutos sitä, että toimeentuloturvan varaan joutuvien omaishoitoperheiden käytettävissä olevat tulot voivat myös pienentyä.

Sipilän hallituskaudella omaishoidon tuki säädettiin etuoikeutetuksi tuloksi asumistukea määriteltäessä, eli sitä ei huomioitu tulona. Etuoikeutettu tulo koski sekä yleistä asumistukea että eläkkeensaajien asumistukea.

Omaishoitajaliitto esittää, että omaishoidon palkkio säädetään etuoikeutetuksi tuloksi vastaavalla tavalla – joko kokonaan tai osittain – myös mm. toimeentulotuessa ja opintotuessa. Lisäksi asiakasmaksujen määrittämisessä ei tulisi huomioida omaishoidon palkkiota tulona, millä olisi erityisesti pienituloiselle merkitystä, sillä asiakasmaksulain mukaista huojennusta tai perimättä jättämistä ei käytetä riittävästi ja asiakasmaksuja siirtyy ulosottoon.

Johdonmukaisuuden nimissä myös sijaisomaishoitajien palkkiot olisi tarkoituksenmukaista säätää etuoikeutetuksi tuloksi. Tämänkaltaiset politiikkatoimet omaishoitajan ja sijaisomaishoitajan palkkioihin edistäisivät omaishoitajien vapaiden ja hyvinvoinnin toteutumista sekä vähentäisivät pienituloisten omaishoitoperheiden taloudellista ahdinkoa ja eriarvoisuutta.

Huomautamme myös, että vaikutusarvioinneissa on jäänyt kirjaamatta, että tietty osa omaishoidon tuen korotuksista palautuu julkiseen talouteen veroina alimman palkkion korotuksen myötä. Omaishoitajien paremmat eläkekertymät myös jossain määrin vähentävät painetta kustantaa vastaava määrä eläkettä takuueläkkeenä tulevaisuudessa.

4. Kannatatteko luvussa 3 ehdotettua tavoitetta perhehoitajan taloudellisen aseman tukemisesta?

Kyllä

5. Voitte halutessanne esittää huomioita ja perustella kantanne kohtaan 4:

Kannatamme perhehoitajan taloudellisen aseman tukemista riskitilanteissa, mikä kannustaa useampia ryhtymään perhehoitajiksi. Perhehoito tukee omaishoitajien vapaiden toteutumista ja pysymään sekä jaksamaan omaishoitajina. Monet omaishoitajat ja myös hoidettavat arvostavat perhehoitoa omaishoitajan vapaiden aikaisena palveluna.

Ylipäättään perhehoidon systemaattinen kehittäminen on tärkeää osana omaishoitajien vapaiden kehittämistä ja lisäämistä.

6. Kannatatteko omaishoidon tuen palkkion korotuksen kohdistamista omaishoidon tuen vähimmäispalkkion korottamiseen?

Kyllä

7. Voitte halutessanne esittää huomioita ja perustella kantanne kohtaan 6:

Omaishoitajaliitto esittää, että lisärahoitukseen kytketään valtakunnallinen seurantamekanismi, joka velvoittaa hyvinvointialueet raportoimaan omaishoitoon kohdistetun rahoituksen käytöstä vuosittain. Ilman täsmällistä seurantaa ei voida varmistaa, että omaishoitajille tarkoitetut varat todella hyödyttävät heidän asemaansa ja jaksamistaan. Taustalla tässä vaatimuksessamme on se, että summa maksetaan osana valtionavustuksia, jotka eivät ole korvamerkittyjä. Lisäksi hyvinvointialueet voivat muuttaa omaishoidon tuen saamiseen liittyvää kriteeristöä ja niihin liittyvää tulkintaa ja vaikuttaa sillä omaishoitoon kohdentuvaan summaan.

Sipilän hallituksen lisämääräraha ei kaikin osin suuntautunut omaishoitoon

Sipilän hallitus kohdisti vuosina 2016–2019 omaishoidon kehittämiseen lisärahoitusta 75 miljoonaa euroa. Rahoitus ei ollut korvamerkittyä, mikä mahdollisti sen käytön myös muuhun kuin omaishoitoon. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaiseman selvityksen ”Omais- ja perhehoidon kehitys vuosina 2015–2018” (STM 2019, R/61/2018) mukaan kuntia pyydettiin vastaamaan, onko arvioitu omaishoidon kehittämisen suunnatun lisämäärärahan vaikutuksia käytettävissä olevien rahojen määrään omaishoidon tuissa ja palveluissa omassa kunnassaan. Kysymykseen vastanneesta 106 kunnasta 53 vastasi, että lisämääräraha ei ohjautunut tai vaikuttanut omaishoitoon, 23 kuntaa vastasi, että lisämäärärahaa on hyödynnetty omaishoidon palvelujen kehittämisessä, 14 kuntaa arvioi, että lisämäärärahan avulla omaishoidon tuki on voitu myöntää kriteerit täyttävälle hakijoille ja 12 painotti, että rahaa on ollut käytettävissä riittävästi tai enemmän. 13 kunnan asiantuntija ei osannut kertoa lisämäärärahan vaikutuksista kunnassaan.

Tämä osoittaa, että ilman korvamerkintää omaishoitoon suunnattu lisärahoitus ei välttämättä kohdistu tarkoitettusti.

Kriteeristön soveltamista voidaan tiukentaa

Vaikka omaishoidon tuen alinta palkkiota korotetaan, hyvinvointialueet päättävät edelleen omaishoidon myöntämisen perusteista. Riskinä on, että omaishoidon myöntämisen kriteerejä kiristetään hyvinvointialueilla tiukassa taloudellisessa tilanteessa, ja alimman palkkion korotus käytännössä vähentää

tuen saajien kokonaismäärää ja/tai tiukentaa tuen saamista. Lain toimenpanon seurantaan tarvitaan tältäkin osin seurantamekanismi.

Em. mahdollista ongelmaa avasimme aiemmassa asiantuntijalausunnossamme sosiaali- ja terveysvaliokunnalle koskien kuulemista JTS:sta
(<https://omaishoitajat.fi/wpcontent/uploads/2025/05/Omaishoitajaliitto-asiantuntijalausunto-12.5.2025.pdf>)

Nykyisin yksi merkittävä ongelma on, että jopa alimpaan palkkioluokkaan pääsyn ehdot voivat olla kohtuuttoman tiukat. Se aiheuttaa eriarvoisuutta omaishoitajille hyvinvointialueiden välillä. Vaikka alimman palkkioluokan korotus on tervetullut, ei tämä auta heitä, jotka eivät pääse lainkaan omaishoidon tuen piiriin tilanteissa, jos hyvinvointialueen omaishoidon tuen saamisen kriteerit ovat tiukat.

Ongelmaa voisi osaltaan lieventää lisäämällä tähän ns. omaishoitolakiin täsmennyksen, jonka mukaan omaishoidon alin palkkio ei edellytä omaishoitajalta yöaikaista hoitoa. Ainakin yhdellä hyvinvointialueella – muista poiketen – edellytetään myös yöaikaista hoitoa omaishoidon tuen alimmassa palkkiossa. (Vrt. Hallituksen esitysluonnos s. 6). Vastaava ajatus on ollut käytännössä harkinnassa myös ainakin Keski-Suomen hyvinvointialueella. Täsmennyksen voisi lisätä esimerkiksi omaishoidon tukea koskevan lain 3 § myöntämisedellytyksiä koskevaan pykälään tai hoidon sitovuutta ja palkkiota koskevaan pykälään § 5.

8. Kannatatteko perhehoitajan korvausoikeuden kohdistamista esityksessä ehdotettuihin tilanteisiin?

-

9. Voitte halutessanne esittää huomioita ja perustella kantanne kohtaan 8:

-

10. Mitä muuta mahdollisesti haluatte lausua esityksestä:

Esitetty korotus omaishoidon tuen alimpaan palkkioon on kannatettava ja sillä voi olla myönteisiä vaikutuksia omaishoidon houkuttelevuuteen ja omaishoitajien jaksamiseen. Sillä on myönteisiä vaikutuksia erityisesti myös pienituloisille omaishoitajille. Korotuksen vaikutuksia voidaan vahvistaa säätämällä hoitopalkkio etuoikeutetuksi tuloksi (vrt. lapsilisä) suhteessa tarveharkintaisiin sosiaalietuuksiin.

Nykyisin omaishoidon tuen hoitopalkkio vaikuttaa alentavasti esimerkiksi perustoimeentulotukeen, mikä voi johtaa siihen, että palkkio pienentää muuta perusturvaa ja heikentää omaishoitajien kokonaistoimeentuloa.

Omaishoitajaliitto ehdottaa, että hallituskauden aikana valmistellaan hallitusohjelmassa mainittu omaishoitolain kokonaisuudistus ja jossa omaishoidon hoitopalkkio kirjataan etuoikeutetuksi tuloksi. Kuten todettu, korotuksen tosiasiallinen vaikutus kokonaisuudessaan lisäyksenä omaishoitoon vaatii seurantajärjestelmää ja toimia, kuten olemme tässä lausunnossa aiemmin esittäneet perusteluineen.

Ylipäättään keskittyminen omaishoidon tuen kehittämisessä alimman palkkion korottamiseen jättää varjoon palveluiden kehittämisen haasteen ja resurssoinnin kehittämiseen. Mm. vain puolet omaishoitajista pitää omaishoidon lakisääteisiä vapaitaan ja osa niitäkin vain osin. Syynä on puutteet ohjauksessa ja hoitopaikkojen saatavuudessa (osin laadussa) sekä nykyisin osin myös ongelmallisten matkajärjestelyjen vuoksi (hoidettavan siirtyminen omaishoitajan vapaiden aikana sijaishoitopaikkaan ja sieltä takaisin kotiin on kallista).

Omaishoitajaliitto on jo vuosia esittänyt, että työikäisten ja kansaneläkeikäisten läheis- ja omaishoitajien asemaa on tarkasteltava ja kehitettävä eriyttäen. Pitkään kotiin jäävien työikäisten omaishoitajien toimeentulon ja eläkekertymän turvaaminen on olennaista ja vaati huomiota sosiaaliturvan uudistamisessa ja mm. Yleistuki-lain säätämisessä. Hoivan tilanteita ilmenee elämän eri vaiheissa, kuten sairaalasta kotiuttamisessa tai läheisen saattohoidossa. On luotava edellytykset kestäväälle kehitykselle sekä inhimillisesti että taloudellisesti.

Lisäksi jäämme kaipaamaan myös Petteri Orpon hallitusohjelman kirjausten mukaisia toimia paitsi ns. omaishoitolain kokonaisuudistuksesta myös ansiotyön ja omaishoidon yhteensovittamisen edellytysten parantamiseksi. Omaishoidon kehittäminen on osaratkaisua hoivan määrälliseen kasvuun väestön ikääntyessä. Omaishoito on perustelua myös, koska se on moninkertaisesti edullisempaa kuin hoivan järjestäminen muulla tavoin. Ehtojen tulee olla kuitenkin omaishoitajalle kohtuulliset ja on tunnistettava tilanteet, jossa omaishoito ei ole oikea vaihtoehto niin hoitajan kuin hoidettavankaan kannalta.

Tervonen Sari-Minna
Omaishoitajaliitto ry